

Poeziile lui Al. O Teodoreanu – strategii ale parodiei în versuri

Drd. CULACHE (COSTEA) Selena
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Summary: Poems of Al. O. (Păstorel) propose a formula Teodoreanu own parodic speech in verse, the cultural intertext cohabit peacefully with the boundless resources of irony writer and ease the prosodic phrasing - the epigram. Resources parodic speech bill also requires a rethink borders - and so permeable - the poetic, as the specialized analytical tools lyrical text.

Key words: intertext cultural parody, versification, poetic.

În prefața volumului *Versuri*, de Al. O. Teodoreanu, criticul D.I. Suchianu, care i-a studiat în amănunt opera, apreciază că scriitorul este insuficient și incorect înțeles de către cititorii săi, întrucât aceștia consideră că pe fondul unei superficialități, în loc să aibă o viziune serioasă, clară și gravă asupra vieții, Păstorel Teodoreanu preferă să glumească în legătură cu orice. Criticul literar respinge această variantă și propune publicului un scenariu în care scriitorul utilizează gluma (sub toate formele întâlnită la el: calambururi, parodii, epigrame) drept o mască, un paravan, dincolo de care, dacă reușești să treci, și se înfățișează un om serios și profund. Teodoreanu găsește motiv de glumă în orice context: fie de bucurie, de bunătate, fie, dimpotrivă, de necaz și supărare sau de revoltă la adresa unora. Scriitorul trăiește, aparent, o stare continuă de glumă, care, la el, generează bunătate și iubire față de semenii. De ce iubire? Pentru că dovada clară a dragostei pentru cei din jur este că în pofida sentimentelor și a stărilor negative pe care le trăiește uneori, sub umbrela colorată ca un curcubeu a glumelor spumoase, Păstorel Teodoreanu a reușit mereu să smulgă zâmbete sau chiar hohote de râs, să descrețească frunți, să emane energie pozitivă. Tocmai această iubire sinceră și necondiționată pentru oameni l-a făcut să le ofere tuturor, cu generozitate, buchete de epigrame în efervescente catrene, născute din convingerea scriitorului că gluma are puterea de a uni și de a înfrăți oamenii. „Această concepție deloc frivolă, ci dimpotrivă foarte etică, această veselă purtare de bun samaritean se oglindește perfect în opera lui de scriitor.” (D.I. Suchianu, în Cuvânt înainte a volumului *Versuri* de Al. O. Teodoreanu, Ed. Minerva, București, 1972, pag. VIII)

„Ironia, echivalată de Păstorel cu « limbajul cifrat al inteligenței », rafinamentul stilistic, umorul (...), înclinația livrescă și gustul, cizelat prin erudiție (utilizată în spirit glumeț) sînt datele fundamentale ale întregii sale creații.” (Moraru, Titus, în Argument la volumul *Inter pocula*, Ed. Dacia, Cluj, 1973, pag.6) Păstorel nu e un simplu epigramist, un parodist sau un autor umoristic de duzină. A-l introduce într-un asemenea pat procustian poate fi un gest amăgitor, căci mizele scrisului său sunt altele. Imaginea unui Păstorel autor de epigrame scrise la cărciumă, eventual sub influența inspirației de moment (cum sugera G. Călinescu), trebuie îndepărtată ca o aluviune de factură orală. În fapt, opțiunea sa pentru ceea ce a fost considerat poezie „ușoară” (parodii, calambururi, ocazionale etc.) se dezvăluie ca formă de reacție la un anumit pedantism pe care îl subminează inteligent. Păstorel nu-și propune niciodată să se încadreze în categoria poezilor solemnă, serioși, ci, dimpotrivă, se păzește din răspuțeri să cadă într-un asemenea păcat.

Deși proza a fost cea pentru care a fost premiat, încă de la început, Al. O. Teodoreanu s-a făcut remarcat drept un versificator valoros. Alături de nume cu rezonanță în literatura română (Al. A. Philippide, Elena Farago, Hortensia Papadat-Bengescu, Demostene Botez etc.), publică poezii în „Însemnări literare” și „Viața românească”. Atât poeziile, cât și proza lui vor fi publicate în „Adevărul literar și artistic”, „Bilete de papagal”, „Contemporanul”, „Flacăra” și alte periodice ale vremii.

Păstorel Teodoreanu emana energie pozitivă, optimism și bucuria de a trăi, atât în perioade de pace, cât și în timpul războiului, unde, cu felul său de a fi, s-a făcut ușor plăcut de cei din jur.

S-ar cuveni, poate, rediscutat și conceptul de „poezie”, în care s-a văzut prea adesea un gen înalt, accesibil doar autorilor serioși, încheiați la toți nasturii. Din acest unghi, cum ar putea un scriitor „neserios” ca el să fie primit la masa celor mari, în compania unor nume sonore ca Bacovia, Arghezi, Blaga, Barbu, Pillat, Voiculescu, Voronca și alții, când mizele sale nu sunt iubirea, filosofia, religia, existența, moartea, specificul național etc.? Și ce șanse are discursul său „nepoetic” să-și facă loc într-o epocă în care lirica românească își conturează câteva direcții clare, bine conturate, de un puternic individualism, impunând ceea ce Marin Mincu numea „modele poetice omologate”? Aș înclina să cred că, așa cum Blaga vorbea despre culturi majore și culturi minore, se poate vorbi despre *poezie majoră* și *poezie minoră*, distincție care nu implică un criteriu axiologic, ci doar opțiunea pentru un anumit tip de lirism. Ei bine, Păstorel refuză genul înalt, poezia cu relief, orientându-se către zone joase, mai apropiate felului său de a fi, mai pe potriva spiritului său subțire. În aceste condiții, adevăratul loc al lui Al. O. Teodoreanu în tabloul poetic interbelic s-ar cuveni

recalibrat, mai ales că deceniile viitoare (textualismul, postmodernismul, biografismul, mizerabilismul etc.) ne-au demonstrat că poezia înseamnă și altceva. S-ar naște astfel întrebarea cu adevărat importantă: ce rămâne, dincolo de legendă, din scrisul său? O poezie consistentă, autentică, sau doar un discurs ștrengar, înamorat de calambururi și jocuri de cuvinte spumoase?

Poezia „Dimineața”, apărută în volumul „Caiet – Foi îngălbenite” (1938) demonstrează faptul că poetul utiliza poanta cu mare ușurință, chiar și atunci când creația era un pastel:

„Dimineață
Stelele clipesc – se sting.
Și pe-un nor ca un balaur,
Soarele, ca un paing,
Țese plasa lui de aur.
Cu aripile-nstelate
Noaptea, plină de fantasme,
Zboară-n zări îndepărtate,
Ca un fluture din basme.
Peste drum, măturătorii,
Care-alungă noaptea-n lături,
Urmăresc sosind cocorii,
Sprijinindu-se pe mături.
Și cu scripcile-n cutie,
Ghemuite subțioară,
Gârboviți, prin colbărie,
Lăutarii se strecoară.
Iată și patronul iese,
Somnoros și indispus.
Scaunele dorm pe mese,
Cu picioarele în sus.
Un client a mai rămas,
Moțând lângă-un sifon,
Care-i cântă-ncet, pe nas,
Ca părintele Ion.
Monopedul cerșetor
Stă, cu nasul ca un mac,
La ieșire, -ntr-un picior,
Să mai capete-un pitac.
Dar când prind în dimineață
A țipa cocoși isterici,
Răsăritul e-o paiată

Care joacă pe biserici.” (Al. O. Teodoreanu, Caiet, Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II, 1938, pag.25).

Chiar făcând abstracție de mărturiile și amintirile celor care au avut șansa să-l cunoască pe Păstorel Teodoreanu, putem să ne dăm seama, studiindu-i opera, că poezia făcea parte integrantă din ființa sa. Avea poezia în ADN: i se observa în gesturi, i se vedea în priviri, i se citea în gânduri, preferând-o, totuși, în varianta orală, la întâlnirile cu prietenii, la petreceri, pe stradă, la restaurant sau în apropierea tuturor celor pe care-i simțea el că iubesc literatura. Curgându-i rima prin vene, Teodoreanu scria proză și poezie cu aceeași naturalețe și ușurință. Spontaneitatea era una dintre trăsăturile caracteristice ale lui Păstorel Teodoreanu. Parafrazându-l pe D.I.Suchianu, putem afirma că „*nota dominantă a versurilor lui Al. O. Teodoreanu este eleganța, spiritul și finețea intelectuală în sensul latin și galic.*” (Suchianu, D. I. , Al. O. Teodoreanu, Versuri, cuvânt înainte, Ed. Minerva, București, 1972, p. XIV).

Parodia reprezintă punctul de intersecție al diferitelor încercări pe care le face literatura, cu scopul „de a se reînnoi prin autonegare. Asumându-și acest rol, literatură parodică are luciditatea de a-și etala mecanismul auto- producerii, analizându-și exagerările, dar și constitutivele convenții.” (Petroșel, Daniela, Retorica parodiei, Editura Ideea Europeană, București, 2006, pag.5). Scriitorul parodist îndeplinește, simultan, două roluri: acela de cercetător al textelor altor scriitori, dar și un critic obiectiv al textelor personale. Al. O. Teodoreanu este un scriitor parodist, prin excelență, care nu ezită nicio clipă în a se auto- parodia. Poeziile lui Păstorel Teodoreanu cuprind și o serie de parodii spumoase, prin care autorul surprinde specificul și amprenta unică a fiecărui poet.

Referindu-se la Minulescu, Al. O. Teodoreanu scrie o parodie în care accentuează utilizarea abuzivă a cifrelor predestinate și înclinația spre zonele exotice:

„Au fost la cele trei izvoare
Trei trubaduri
Trei pelerine
Porniți din trei regiuni pe care
Odată le-am abandonat.”

La apa cea vindecătoare a tuturor organelor, au venit trei trubaduri:

„Să bea cu însetate guri
Din apa pentru mai târziu.
De ce priveau la soare toți
Cu ochii plini de-ngrijorare
Asemeni unor sacerdoți
Abia sosiți din neagra zare,
Să officieze o-nmormântare,

A trei de buzunare hoți?
E-albastră bolta ca o mare
Privită de trei ochi senini
Și-n vreme ce apusul moare,
Trei trubaduri, trei pelerini,
Cîntau solemn în înserare
Romanța celor trei izvoare.”

La Păstorel Teodoreanu, umorul și poezia sunt un mod de viață. Este genul de scriitor care, asemeni magicienilor care cu ajutorul trucurilor numai de ei știute scot iepurași albi din joben, spre deliciul publicului, și el fascinează prin ploaia de catrene care cade ușor, prin sclipitoarele și memorabilele vorbe de duh, prin avalanșa de potriviri spontane în ceea ce înseamnă ritmul și rima. Are abilitatea de a identifica rapid hazul din orice afirmație sau context. Comunică foarte ușor cu cei din jur prin intermediul catrenelor. Deși mesajul e uneori picant, modalitatea în care știe el să-l transmită este amuzantă și atrăgătoare. Multe dintre catrenele sale s-au pierdut în negura timpului, nefiind publicate. Farmecul li s-a împrăștiat pe șervețele printr-o cofetărie, s-au risipit o data cu fumul gros prin cafenele, și-au evaporat limbajul neaoș în văzduhul întâlnirilor bachice sau și-au șters nuanța frivolă o dată cu lacrimile dulci ale strugurilor.

Păstorel Teodoreanu e un scriitor care și-a risipit talentul. El nu și-a înmulțit talanții primiți, ci a preferat să-i împartă, cu generozitate, prietenilor. Este o sursă inepuizabilă și incontestabilă de glume, care au drept efect avalanșe de râs și bună dispoziție. George Călinescu îl consideră un geniu oral, în a cărui preajmă oricine simte nevoia „și arta totodată de a râde de orice și oricum.” (Călinescu, George, *Viața literară*, nr.25, 24 noiembrie 1928)

Prin faptul că scrierile sale sunt la fel de valoroase ca și oralitatea, Păstorel Teodoreanu demontează ideea preconcepută conform căreia genul său se manifestă doar pe cale orală.

Referindu-ne la elementele de versificație întâlnite în epigramele sale, constatăm că, în general, acestea sunt catrene ce conțin două perechi de rime, realizate ireproșabil. Utilizând o gamă variată de modalități de fabricare a poantelor, abordând o paletă variată de subiecte și șlefuindu-și în mod constant epigramele, Al. O. Teodoreanu și-a adus un aport considerabil atât la evoluția epigramei pe scara valorică a literaturii române, cât și la recunoașterea ei drept o poezie cu formă standard, ce cuprinde, în general, patru versuri.

Originalitatea și nonconformismul îl fac să-și lase amprenta și în această zonă, aducând ca elemente de noutate un al cincilea vers, de cele mai multe ori scris separat, cu un spațiu mai jos decât celelalte. Acest vers nu are rolul de a scădea intensitatea poantei, ci, dimpotrivă, pentru a o întări, a o dubla. Astfel,

într-o epigramă pe tema vinului de Odobești, scriitorul parodiază Hora Unirii, a lui Vasile Alecsandri, adăugând al cincilea vers „ca pentru o nouă fraternizare”, după cum afirma Șerban Cioculescu (în *Varietăți critice*, EPL, 1966, pag.385):

„Cotnarul dacă nu-l iubești,
Ca tot ce-i moldovean din fire,
No, hai la Milcov cu grăbire
Și să ciocnim un Odobești.
Sau vrei să-l bei dintr-o sorbire?”

Al. O. Teodoreanu se pricepe, ca nimeni altul, să creeze mozaicuri de cuvinte, surprinzând în tonuri vesele acele aspecte care, prin combinații de idei sau prin îmbinări semantice, să creeze bună dispoziție, să stârnească hazul.

Păstorel Teodoreanu este un inegalabil parodist. El utilizează poezia drept o strategie a parodiei. Parodiază orice, oricând, indiferent de context. Parodiile sale sunt strofe cu sens independent. O sursă de inspirație pentru o parodie reușită au fost pentru el strofele din poezia „La steaua”, scrisă de Eminescu. Cu pana-i năzdrăvană, Păstorel Teodoreanu a reușit să se desprindă de poezia filosofică eminesciană și să aducă în prim-plan atât de îndrăgita lui licoare:

„Aroma vinului băut
Încet la cap se suie.
Era pe când nu s-a băut,
Azi l-am băut și nu e.”

(Teodoreanu, Al. O., *Epigrame și alte rime vesele*, Ed. Humanitas, București, 1997).

Al. O. Teodoreanu este omul care iubește viața exact așa cum este ea, făcându-i de multe ori în ciudă, cu zâmbetul pe buze. Are o filosofie de viață bine camuflată de iubitorul și cunoscătorul de vinuri. La el, gluma, poanta, ironia și autoironia sunt cartea de vizită. Glumește cu și pe seama prietenilor, își autoironizează viciile, problemele de sănătate și propria persoană, dar este nemilos, în poezie, cu politicienii, cu leneșii, corupții și snobii.

Au existat mulți critici în literatura română, dintre cei autorizați, care i-au analizat opera și s-au pronunțat prompt cu privire la valoarea ei, i-au recunoscut lui Păstorel calitățile scriitoricești sau i-au situat creația pe treptele inferioare ale literaturii române. Printre aceștia, Al. A. Philippide îl apreciază astfel: „Spirit înclinat către voie bună și îngăduință, Păstorel Teodoreanu nu mânuiește biciul satiric. Preferă zâmbetul confortabil al unei ușoare ironii tolerante, înveselindu-se pe el însuși, cel puțin tot atât cât înveselește pe alții. Se poate spune că barometrul umorului este spiritul lui însuși: dacă se veselește pe sine, veselește și pe alții.” (Premiile naționale, în *Adevărul literar și artistic*, nr.861, 6 iunie 1937)

La trecerea la cele veșnice a lui Paul Zarifopol, Al. O. Teodoreanu zugrăvește în nuanțe calde figura celui dispărut. Descrierea făcută este, fără

niciun dubiu, o oglindire a sa: „Gîndirea lui acidă și stilul lui elegant spadasin intelectual, va fi imobilizat în tăcere numeroși adversari, dar dușmani care să-l urască în adevăr, nu cred să fi avut... Acest om emana farmec și simpatie așa cum își împrăștie trandafirul mireasma lui. Eu nu pot și nici nu vreau să mi-l închipui decât glumind și surâzând.” (Al. O. Teodoreanu: *Paul Zarifopol*, în *Adevărul*, nr.15435, 6 mai 1934).

Bibliografie:

- Călinescu, George, *Viața literară*, nr. 25, 24 noiembrie 1928.
Cioculescu, Șerban, *Al. O. Teodoreanu, Hronicul măscăriciului Vălătuc*, „Adevărul”.
Cioculescu, Șerban, *Variatăți critice*, EPL, 1966.
D.I.Suchianu, în cuvânt înainte a volumului *Versuri* de Al. O. Teodoreanu, Ed. Minerva, București, 1972.
Petroșel, Daniela, *Retorica parodiei*, Editura Ideea Europeană, București, 2006.
Premiile naționale, în *Adevărul literar și artistic*, nr.861, 6 iunie 1937.
Suchianu, D. I. , Al. O. Teodoreanu, *Versuri*, cuvânt înainte, Ed. Minerva, București, 1972.
Teodoreanu, Al. O., *Epigrame și alte rime vesele*, Ed. Humanitas, București, 1997.